

תוכן העניינים

מבוא	3
דבורה בארון - קורות חיים	5
דבורה בארון כסופרת פמיניסטית	7
דיון וניתוח היצירות	12
"דרך קוצים"	12
"שברירים"	14
"זיוה"	17
"פראדל"	18
"משפחה"	21
סיכום	23
מקורות	26

מבוא

בעבודה זו אנתח חמישה מסיפוריה של דבורה בארון, מתוך קובץ סיפוריה, "פרשיות": משפחה, פראדל, זיוה, שברירים ודרך קוצים. אבחן כיצד מוצגת הדמות הנשית בכל סיפור, מהם מאפייניה ומה משרת האופן בו היא מיוצגת. העבודה תסתמך על תיאורטיקנים מתחום הספרות והפמיניזם, ותכלול ניתוח של היצירות כפי שאני רואה אותן. בין הכותבים והכותבות עליהם אסתמך הם חוקרים שהעמיקו בכתיבתה ובקורות חייה של דבורה בארון, כגון עמיה ליבליך, אורלי לובין, שי רודין, לילי רתוק ועוד. ראשית אסקור את קורות חייה של דבורה בארון, אירועים מרכזיים שהשפיעו עליה ואשר ניתנים לפרשנות נוספת דרך התבוננות בכתיבתה. כל אלמנט שהתקיים בימי חייה בא לידי ביטוי בדרך זו או אחרת בדרך דמויות הנשים בסיפוריה.

לאחר מכן, אתבונן על בארון כעל סופרת פמיניסטית פורצת דרך. בסקירת ספרות, אפרט את גישותיהם של חוקרים וחוקרות אודות התקבלותה הספרותית של דבורה בארון, פשרות שנאלצה לעשות ומחיר הפשרה, הסבר לגבי משמעות היותה מי שהולידה את ספרות הנשים העברית, והקשר שבין קורותיה ודרכה הספרותית, לבין ספרות נשים אחרות בחברות ותרבויות בהן הממסד הספרותי נשלט בידי גברים. בגוף העבודה, אדון ואביא מדבריהם של מספר חוקרים וחוקרות, אשר עסקו ביצירתה של דבורה בארון ובאופן ייחודי בסיפורים בהם מתמקדת עבודה זו. אמצא תמות מרכזיות בסיפורים ואבצע השוואה רוחבית ביניהם. להלן הנושאים שעלו לאורך העבודה, מתוך ניתוח הסיפורים; המבט הכפול המלווה את גיבורות הסיפורים, מבט שהוא חומל ותומך מחד ומשגיח-מחנך מאידך. זהו מבט המתבונן מן הצד, באופן שאינו מתערב בעלילה או בחיי הדמויות, אך מהווה חוליה מקשרת בין הדמות הנשית לבין הקורא. מבט זה מוביל לתמה נוספת, והיא השיוך של כל סיפור וקורותיה של כל גיבורה, לתמונת עולם רחבה יותר של העם היהודי לדורותיו. זאת על ידי הרחבת השקף במרחב ובזמן יחד עם הקטנת השקף בפרטי החיים היומיומיים, הנשיים, ביתיים. הסיפורים מתובלים ומלאים בתיאורי בישול, ניקיון, טיפול בילדים, טקסי חיים של אירוסין, חתונה, לידה, גירושין ועשייה קהילתית. קורותיהן של דמויות הסיפורים מקבילים לתיאורי אלמנטים אלה, משקפים אלה את אלה ומאפשרים הבנה עמוקה יותר של הדמויות ושל עולמן התרבותי-רגשי.

היבט נוסף השזור בסיפור, ובחיי הדמויות, הם חגים יהודיים לעומת חגי הנוצרים (המכונים "הגויים" או "יושבי ההר" בשפת הסיפורים) ועונות השנה. דרכה המקסימה של בארון לתאר את החיים החולפים, נעשית תמיד דרך מסלול השנה החולפת, וציוני הזמן נעשים דרך תיאורי שבתות, חגים וחילופי עונות. אלה משתייכים תמיד לנעשה בנפש הדמות המרכזית ופורשים תמונת עולם שנעלמה מן ההיסטוריה, של כלכלת בית, גינון אקולוגי (כגון השקיית הגינה מאחורי הבית במי השופכין, ימי כביסה מרוכזים בנהר), מציאת עניין קולינרי גם באמצעים דלים (למשל, פראדל שומרת על בנותיהן של גיטתה, ומגישה להן את אותו מאכל בשתי ארוחות שונות, אך משנה את סדר הנחת הבצל והגבינה ויוצרת ארוחה חדשה ושונה, מלאה באכפתיות ואהבה לילדות הקטנות). החיבור לטבע ובמקביל לקהילה, תוך הבדלה מחיי הגויים, מלווה את סיפוריה של בארון.

הבחירה בדמויות נשיות, אשר עיסוקיהן נחשב לשולי ונעלם מן העין הציבורית-גברית, מוביל אל תמה נוספת, היא שוליות ואחרות בסיפוריה של בארון. כמו שהאשה הינה שולית בתוך הממסד הפטריארכלי, ונמצאת עבור הגבר כעזר-כנגדו, כך בחרה בארון את דמויותיה להיות שוליות חברתית, גם ביחס לנשים

אחרות. כך מרבית דמויותיה הן ילדות יתומות, נטושות, בעלות נכות או מחלה, שאינן מביאות תועלת לפי המושגים שנחשבו בתקופתן. למשל, אשה שאינה נשואה או אשה נשואה שאינה יולדת, נערה בעלת מום שנסמכת על שכניה, כלבה נטושה שאוכלת מהפחים. כח כלכלי של דמות נשית בתקופה עליה כתבה בארון, נמדדה לפי יכולת הפריזן שלה. מרבית דמויותיה הראשיות הן אמהות לא מספקות, או כאלה שנחשבות על ידי הקהילה כאינן מספקות. מושה הנכה יולדת שני בנים אך הם נלקחים ממנה, פראדל יולדת בן אשר נפטר בסמוך ללידה, ורק עם מציאת אהבת אמת בנישואיה השניים, היא יולדת בן ממשיך. חיה פרומה, למרות נכותה, עובדת בפרך משחר ילדותה, ואינה זוכה להערכה חברתית וקהילתית עד אשר היא זוכה באהבת אמת אל פרטה האהובה. בנוסף, זוכה חיה פרומה בעצמאות כלכלית, דבר נדיר בימים ההם עבור אשה. זיוה הכלבה, שננטשה כשהאשה אליה היתה שייכת נזרקה מבית בעלה, נחשבת לחסרת תועלת ואף זוכה לרדיפות מידי השכנים השבעים המאשימים את הכלבה המורעבת בגניבת מזונם. דינה, אשר זוכה לאהבה אמיתית בנישואיה, אבל רחמה נותר ריק, נחשבת לחסרת תועלת ואף נכפה עליה גט, אשר ניצל בדרך נס. רק לאחריו היא ממלאה את יעודה ונכנסת להריון, לאחר עשר שנים של ניסיונות להרות.

חלק ניכר משוליות זו מועבר על ידי אמצעים אמנותיים של פסיביות, שתהווה תמה בפני עצמה. דמויות הגיבורות מתוארות באופן ישיר כפי שהוזכר בפסקה הקודמת, ובאופן עקיף כשהן מושוות לאבני רחוב, לעציץ נבול, מתוארות בלשון פסיבית דרך פעלים סבילים, כמו "הובאה", "הוטלה" ו"מתו עליה הוריה", מאפיין החוזר אצל רבות מדמויות סיפוריה של דבורה בארון.

את כל אחת מן התמות הללו מצאתי מופיעות בכל אחד מהסיפורים. לכן כל יצירה תיוצג על ידי פתיחת הניתוח שלה באמצעות תמה מסוימת, ותהיה שזורה באזכור של תמות אחרות, אשר מופיעות בשאר הסיפורים. אמנם כל פרק נושא את שם היצירה בה הוא עוסק, אך כל יצירה תהיה משולבת באזכורים והשוואות לסיפורים האחרים, עד ליצירת הבנה אוניברסלית אשר עולה מקריאה רוחבית זו. כך, תתפרש תמונת העולם שביקשה בארון להעביר בכתיבתה, לייצג את עולמן המושתק של נשים נשואות בעיירה היהודית של המאה התשע עשרה, עולם אשר נעלם מן העולם ובארון לקחה על עצמה להמשיך את קיומו ולהאיר עליו גם ממרחק.